

Εικ. 2. Ιερός νόμος για το ιερό του Απόλλωνος
Εριθασέου. Τέλη 4^{ου} αι. π.Χ.

Εικ. 3. Τιμητικό ψήφισμα για τον Ποσειδίππο
Βακχίου Κοθωκίδη. 299/8 π.Χ.

Καλλιτεχνική επιμέλεια: Στέργιος Τζανέκας

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
Ταχίσια 1, 106 82, ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 210 8847577, 8847575

περιβάλλον
& πολιτισμός

Περιβάλλον και Πολιτισμός

Το δένδρο της ζωής σε τέσσερις εποχές

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Περιβάλλον και Πολιτισμός

Το δένδρο της ζωής σε τέσσερις εποχές

Η σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον ορίζεται πρωταρχικά από την ανάγκη να εξευμενίσει τις δυνάμεις της φύσης και να συνυπάρξει με αυτές. Η αγωνία για τη βλάστηση και τη γονιμότητα της γης, βασικά στοιχεία για τη βιωσιμότητα, οδήγησαν κατά την αρχαιότητα στη δενδρολατρεία.

Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι τα δένδρα ήταν έμψυκα και χρησίμευαν ως κατοικία των νυμφών. Ξεχωριστό ρόλο στην ελληνική μυθολογία παίζει η ελιά, ιερό δένδρο και σύμβολο της Αθηνάς, προστάτιδας θεάς της Αθήνας. Ο μύθος αναφέρει ότι οι Αθηναίοι επιλέγοντας την ελιά ως δώρο της Αθηνάς, παραχώρησαν την κυριότητα και την προστασία της πόλης τους στη θεά, εξοργίζοντας με τον τρόπο αυτό τον αντίπαλό της Ποσειδώνα. Στην προσπάθεια μάλιστα του Αλιρρόθιου, ενός από τους γιους του Ποσειδώνα να κόψει το δένδρο της Αθηνάς, ο Πέλεος στράφηκε εναντίον του και τον σκότωσε. Ο μύθος εκφράζει την παράδοση για τον ιερό χαρακτήρα των ελαιοδένδρων της Αθηνάς, γνωστά ως «μορία» και απηχεί τις εθιμικές και νομικές απαγορεύσεις που τα προστάτευαν. Ρητά αναφέρεται στην Αθηναίων Πολιτεία του Αριστοτέλη (60.2) ότι οι νόμοι επέβαλλαν τη θανατική ποινή σε όποιον έκοβε τις ιερές ελιές. Πίσω από αυτό το μέτρο μπορεί να αναγνωρίζονται λόγοι πρακτικοί (η κοπή ελαιοδένδρων στερούσε πόρους από την πόλη) αλλά και ηθικοί, ο παραβάτης ερχόταν σε αντίθεση με τα ιερά και τα όσια.

Δύο ενεπίγραφες στήλες που φυλάσσονται στο Επιγραφικό Μουσείο δείχνουν τη μέριμνα για τα δένδρα.

Στη στήλη της **εικόνας 1** (EM 10616 - IG I³ 84) σώζεται ψήφισμα της αθηναϊκής βουλής και εκκλησίας του δήμου με το οποίο αποφασίζεται η **εκμίσθωση του τεμένους των ιερών του Κόδρου, του Νηλέως και της Βασίλης**. Τα αρχαία τεμένη αποτελούσαν υπαίθριες εκτάσεις, στις οποίες εντάσσονταν ναοί και διάφορα άλλα οικοδομήματα. Η γη τους που προστατευόταν ως ιερή και απαράβιαστη μπορούσε να εκμισθωθεί με σκοπό κυρίως την καλλιέργεια. Τα σχετικά έσοδα στην περίπτωση αυτή αποδίδονταν στα ιερά. Στο προαναφερόμενο ψήφισμα

Εικ. 1. Ψήφισμα για την εκμίσθωση του τεμένους των ιερών του Κόδρου, του Νηλέως και της Βασίλης. 418/7 π.Χ.

αποφασίζονται μέτρα για τη φροντίδα της ιερής γης μέσω φύτευσης τουλάχιστον διακοσίων ελαιοδένδρων, καθώς και για τη διαφύλαξη και την προστασία της, μέσω κατασκευαστικών έργων (περίφραξη, εξόρυξη πηλού από την τάφρο, κατασκευή φραγμάτων).

Στη στήλη της **εικόνας 2** (EM 7990 - IG II² 1362) αναγράφεται ιερός νόμος, ο οποίος απαγορεύει την κοπή και τη μεταφορά από **το ιερό του Απόλλωνος Εριθασέου** δένδρων, κλαδιών ή θαμνώδους βλάστησης και επιβάλλει αυστηρότατες ποινές στους παραβάτες.

Κλαδιά ελιάς, δάφνης, κισσού, μυρτιάς και άλλων φυτών χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι σε ιερές τελετές και πομπές. Στην ιερή πομπή των Παναθηναίων συμμετείχαν γέροντες, οι λεγόμενοι θαλλοφόροι, οι οποίοι κρατούσαν κλαδιά ελιάς. Με στεφάνι ελιάς στεφάνωναν τους νικητές των ολυμπιακών αγώνων, με στεφάνι δάφνης (του ιερού φυτού του Απόλλωνα) τους νικητές των Πυθίων, με στεφάνι πεύκου (ενός από τα ιερά φυτά του Διονύσου και του Ποσειδώνα) ή σέλινου τους νικητές των Ισθμίων και τέλος με στεφάνι αγριοσέλινου στεφάνωναν τους νικητές των Νεμέων.

Γράπτά, εγχάρακτα και ανάγλυφα κλαδιά ή στεφάνια ελιάς, δάφνης, κισσού ή μυρτιάς εικονίζονται σε τιμητικά ψηφίσματα. Απόδειξη μέγιστης τιμής στην αρχαία Αθήνα ήταν η στέψη με τον περίφημο «θαλλοῦ στέφανον», που γινόταν από τα κλαδιά των ελαιοδένδρων της Αθηνάς. Ο στέφανος αυτός προσφερόταν στους πολίτες εκείνους οι οποίοι διακρίνονταν κατά τη θητεία τους σε διάφορα αξιώματα, σε πολεμικές επιχειρήσεις ή είχαν ευεργετήσει την πόλη τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η στήλη της **εικόνας 3** (EM 7372 - IG II² 641), που φέρει τιμητικό ψήφισμα για τον **Ποσειδιππο Βακχίου Κοθωκίδη**, πάνω στην οποία εικονίζεται εγχάρακτο στεφάνι ελιάς.